

แบบประเมินบทความวิจัย

การประชุมวิชาการระดับชาติ “การศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ครั้งที่ 5” ประจำปี 2564

วันศุกร์ที่ 28 พฤษภาคม 2564 (ผ่านระบบออนไลน์)

1. ชื่อบทความ : ...แผนบูรณาการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ OTOP ประจำตำบล
อเนก ในชนบทชัยนาท

2. หัวข้อการประเมินบทความ

รายการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ
	ผ่าน	ผ่านและแก้ไข	ไม่ผ่าน	
1. บทคัดย่อภาษาไทย	✓			
2. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	✓			
3. บทนำ	✓			
4. วัตถุประสงค์การวิจัย	✓			
5. สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)				
6. วิธีดำเนินการวิจัย	✓			
7. ผลการวิจัย	✓			
8. สรุปผลการวิจัย	✓			
9. อภิปรายผล	✓			
10. ข้อเสนอแนะ	✓			
11. เอกสารอ้างอิง	✓			
12. องค์กรความรู้ใหม่และคุณค่าทางวิชาการ	✓			

ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ

- ☒ 1) บทความผ่านเกณฑ์
- ☐ 2) บทความผ่านเกณฑ์ แต่ต้องแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
- ☐ 3) บทความไม่ผ่านเกณฑ์

แบบประเมินบทความวิจัย
การประชุมวิชาการระดับชาติ “การศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ครั้งที่ 5” ประจำปี
2564
วันศุกร์ที่ 28 พฤษภาคม 2564 (ผ่านระบบออนไลน์)

1. ชื่อบทความ : ... ฉบับสมบูรณ์บทความศึกษาการพัฒนา O TOP โรงเรียนท่งทราย
.....
.....
.....

2. หัวข้อการประเมินบทความ

รายการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ
	ผ่าน	ผ่านและ ยังไม่ผ่าน	ไม่ผ่าน	
1. บทคัดย่อภาษาไทย	/			
2. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	/			
3. บทนำ	/			ควรเพิ่มรายละเอียดของงานวิจัยให้ชัดเจน เกี่ยวกับ O TOP
4. วัตถุประสงค์การวิจัย	/			
5. สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)	/			
6. วิธีดำเนินการวิจัย	/			
7. ผลการวิจัย	/			
8. สรุปผลการวิจัย		/		ควรเพิ่มข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับงานวิจัย และข้อเสนอแนะ
9. อภิปรายผล		/		- ควรเพิ่มข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับงานวิจัย และข้อเสนอแนะ
10. ข้อเสนอแนะ		/		- ควรเพิ่มข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับงานวิจัย และข้อเสนอแนะ
11. เอกสารอ้างอิง	/			ดี
12. องค์ความรู้ใหม่และคุณค่าทางวิชาการ	/			

ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ

- ☐ 1) บทความผ่านเกณฑ์
☒ 2) บทความผ่านเกณฑ์ แต่ต้องแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
☐ 3) บทความไม่ผ่านเกณฑ์

แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหาร ในจังหวัดชัยนาท

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท 2) เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาที่พบของผู้ประกอบการ OTOP คือ ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดความรู้ด้านมาตรฐานการผลิต ด้านการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพ และขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิต ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ปัญหาด้านการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์และการตลาด และปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) และการขอเลขทะเบียน อย. 2) ผู้ประกอบการต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการผลิต ได้แก่ ด้านกระบวนการผลิต การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพ การยืดอายุการรักษาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ได้แก่ แนวคิดการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์และการตลาด ด้านการจัดการ ได้แก่ ด้านวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) และการขอเลขทะเบียน อย. ของผลิตภัณฑ์ และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาทนั้น ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักการและมาตรฐานการผลิตขั้นต้น (Primary-GMP) และหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในการผลิตอาหาร รวมถึงการพัฒนาศักยภาพทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการ และด้านการบริหารการเงิน เพื่อให้ความรู้ ทักษะ และความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการดำเนินงานได้

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศักยภาพ ผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหาร

The Potential Development Approach of the OTOP Entrepreneurs in Food Group Category in Chainat Province

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the current problems of the OTOP entrepreneurs in the food groups category in Chainat Province; 2) to study the needs for the potential development of OTOP entrepreneurs in the food groups category in Chainat Province; and 3) to propose the potential development approach of OTOP entrepreneurs in the food groups category in Chainat Province. This research was a qualitative research. The in-depth interviews were used to collect data from 15 key informants who were OTOP entrepreneurs of food group category in Chainat Province by using the purposive sampling method. The data analysis was analyzed by content analysis.

The research findings contended that 1) current problems of OTOP entrepreneurs were as follows: production problems included lack of knowledge of production standards, quality control and inspection, and also lack of equipment used in the production process; marketing problems consisted of product development, packaging and marketing; and management problems included lack of knowledge in preparation to examine the Good Agricultural Practices (GAP) certification and to register the FDA number. 2) Entrepreneurs would like to develop potential as follows: production included production processes, quality control and inspection, and preserve food; marketing included the concept of adding product value, product development, packaging and marketing; management included preparation methods to examine the GAP certification and to request the FDA registration number of the product. 3) The potential development approach of OTOP entrepreneurs in food groups category in Chainat Province consisted of the workshop on primary production principles and standards (Primary-GMP) and how to do the good practice in the food production, and also the potential development of four areas consisted of production, marketing, management, and financial management, to provide knowledge, skills and readiness in various fields to be able to apply to solve their problems in operations.

Keywords: Potential development approach OTOP entrepreneurs Food groups category

บทนำ

ภาวะความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย จากรายงานความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในประเทศไทยของธนาคารโลก (World Bank, 2020) ได้วิเคราะห์ความยากจนและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยพบว่า ข้อมูลภาวะความยากจนในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาจาก ปี พ.ศ. 2531 นั้น ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจหลายประการส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการลดความยากจน จาก ปี พ.ศ. 2531 ที่มีสัดส่วนความยากจนมากกว่าร้อยละ 65 ลดลงเป็นร้อยละ 7.21 ในปี พ.ศ. 2559 แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วง 2 ปีหลังจากนั้น การเจริญเติบโตรายได้จากการบริโภคของภาคครัวเรือนได้หยุดชะงักลงทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำสุดของระดับการกระจายรายได้ ซึ่งส่งผลให้ความก้าวหน้าในการลดความยากจนของประเทศไทยถดถอยลง พร้อมกับประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นจาก 4,850,000 คน ในปี พ.ศ. 2559 เป็นจำนวนมากกว่า 6,700,000 คน ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งคิดเป็นอัตราความยากจนของประเทศไทยเท่ากับร้อยละ 9.85 ทั้งนี้ ปัญหาความยากจนที่เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2561 มีการกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคใน 61 จังหวัดจาก 77 จังหวัดทั่วประเทศไทย ซึ่งมาจากภาคครัวเรือนมีความเปราะบางจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ (World Bank, 2020)

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาความยากจนอันเนื่องมาจากการมีภาระหนี้สิน การไม่มีงานทำ การกีดกันหนี้ในภาคครัวเรือน รวมทั้งเศรษฐกิจที่ขาดความมั่นคง ความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ และ ค่านิยมของการบริโภค ในขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนในระดับประเทศ ก็คือการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ที่ยังมีปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง และ จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2561 พบว่า จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีความยากจนสูงสุดในภาคกลาง และเป็นจังหวัดที่มีความยากจนสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 6 ของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) และในส่วนของผู้ประกอบการ OTOP ในพื้นที่จังหวัดชัยนาทนั้น พบว่า มีผู้ประกอบการได้ทำการจดทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 546 กลุ่ม โดยมีผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้น 1143 ผลิตภัณฑ์ แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม ผ้าและเครื่องแต่งกาย สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร และของใช้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท, 2562)

ในภาวะปัจจุบันนี้ ทุกประเทศกำลังเผชิญกับสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ส่งผลทำให้ภาคธุรกิจต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ ทางศูนย์วิจัยกสิกรไทย ได้กล่าวว่า กลุ่มสินค้าเกษตร พลังงาน อาหาร ขนส่ง เม็ดพลาสติก และสารเคมี ยังเป็นกลุ่มธุรกิจที่ยังคงมีบทบาทที่สำคัญมากกลุ่มหนึ่ง ฉะนั้นกลุ่มธุรกิจดังกล่าวจำเป็นต้องเร่งปรับตัวเองเพื่อความยั่งยืนต่อไป (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2563) นอกจากนี้ อนุรักษ์ พุทธิกาญจนกุล, วชิราภรณ์ ภัทโรวสน์ และพัชราภรณ์ ลิ้มปึงคนันต์ (2558) ได้กล่าวว่า โอกาสทางธุรกิจของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ต้องเร่งพัฒนาสินค้าทั้งด้านคุณภาพและมาตรฐานระดับสากลเพื่อสร้างความเชื่อถือต่อผู้บริโภคโดยผสมผสานวัฒนธรรมภูมิปัญญากับเทคโนโลยีนวัตกรรมและพัฒนารูปแบบการนำเสนอความโดดเด่นของสินค้าให้เกิดการรับรู้ต่อผู้บริโภคเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าในตัวสินค้าสามารถเพิ่มมูลค่าและลดอุปสรรคการแข่งขันทางด้านราคา ให้ความสำคัญและตระหนักถึงการสร้างตราสัญลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับ ดังนั้น กลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนาธุรกิจสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลให้อยู่รอดก็คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบการทางธุรกิจของผู้ประกอบการ OTOP นั้นเอง

เศรษฐกิจไทย
ไม่เพียงพอ
ต้องพึ่งพา
นำเข้า
จากต่างประเทศ
ทำให้ GDP
ไม่โตพอ

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในพื้นที่จังหวัดชัยนาท เพื่อส่งเสริมกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต โดยจะมีการพัฒนาขีดความสามารถให้กับผู้ประกอบการ OTOP ให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับคุณภาพมาตรฐานให้กับตัวสินค้า เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกภาคส่วน พัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากเพื่อให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศและนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท 2) เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย หมายถึง ผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาทที่มีการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการ OTOP กับกรมการพัฒนาชุมชน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 5 คน ดังนี้ กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้บริโภคสด กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น และกลุ่มอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูป/สำเร็จรูป โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะต้องเป็นผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาทที่มีการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการ OTOP กับกรมการพัฒนาชุมชนและประกอบกิจการอย่างน้อย 1 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สมุดจด เครื่องอัดเสียง ปากกา กล้องถ่ายภาพ และตัวผู้วิจัยซึ่งเป็นเครื่องมือ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีการตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของผู้ประกอบการ OTOP และความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหาร โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถนำเสนอความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารได้อย่างอิสระ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพความเป็นจริงและทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 15 คน เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท เพื่อนำมาจัดทำแนวทางพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาทต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาทำการตรวจสอบเพื่อดูความเที่ยงของข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการถอดข้อความ โดยการนำมาให้รหัสตามประเด็นที่สนใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และนำมาสรุปในเชิงพรรณนาความ (Descriptive Approach) จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัยเพื่อนำมาสรุปแนวทางพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาท

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ประกอบการ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดชัยนาทที่มีการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการ OTOP กับกรมการพัฒนาชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัยไว้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันปัญหาของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท

สภาพการทำงานในปัจจุบันของผู้ประกอบการ OTOP ส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ สมาชิกภายในกลุ่มมีการร่วมมือกัน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงาน โดยด้านการผลิตจะใช้แหล่งวัตถุดิบในชุมชน เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต และสำหรับปัญหาอุปสรรคที่ผู้ประกอบการ OTOP ประเภทอาหารในจังหวัดชัยนาทนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาอุปสรรคของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทอาหารในจังหวัดชัยนาท

กลุ่มผลิตภัณฑ์	ปัญหาที่พบ
กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้บริโภค	1. ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดความรู้ด้านการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและปลอดภัย รวมทั้งขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ 2. ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ปัญหาการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และด้านบรรจุภัณฑ์ 3. ปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (GAP) ตลอดจนแนวทางในการขอ GAP
กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น	1. ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดมาตรฐานการผลิต ขาดความรู้ในกระบวนการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตไม่เหมาะสม 2. ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ขาดความรู้ในการพัฒนาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค ขาดความรู้ด้านบรรจุภัณฑ์และการตลาด 3. ปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP)
กลุ่มอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูป/สำเร็จรูป	1. ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์และมาตรฐานไม่คงที่ ปัญหาวิธีการบรรจุ ขาดความรู้ในการแปรรูปอาหาร ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ขาดความรู้และทักษะด้านการควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ 2. ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ไม่มีตราสินค้า ขาดบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสม 3. ปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ด้านการขอเลขทะเบียน อย.

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมของปัญหาอุปสรรคของกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาทได้ ดังนี้

1. ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดความรู้ด้านมาตรฐานการผลิต ด้านการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ ปัญหาอายุการเก็บรักษาและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระหว่างการเก็บรักษา ปัญหาวิธีการบรรจุ ขาดความรู้ด้านการแปรรูปอาหาร และขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการแปรรูปและการควบคุมกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน
2. ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ปัญหาด้านการพัฒนาปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ เนื่องจากขาดความรู้ในการพัฒนาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค ปัญหาด้านบรรจุภัณฑ์และการตลาด เช่น ไม่มีตราสินค้า ขาดบรรจุภัณฑ์และฉลากที่ไม่เหมาะสม
3. ปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ในหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) และขาดความรู้เรื่องการเตรียมความพร้อมในการขอเลขทะเบียน อย.

4.2 ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท

ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปความต้องการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทอาหารในจังหวัดชัยนาท

กลุ่มผลิตภัณฑ์	ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP
กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้บริโภคสด	ผู้ประกอบการ OTOP ต้องการพัฒนาศักยภาพ ด้านแนวคิดในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านกระบวนการผลิตและการควบคุมกระบวนการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน ด้านการตลาดและด้านบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งผู้ประกอบการต้องการให้มีการสนับสนุนเงินทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิต
กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและการแปรรูปเบื้องต้น	ผู้ประกอบการ OTOP ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านแนวคิดในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ การพัฒนาปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และการแปรรูป ด้านกระบวนการผลิต ด้านการควบคุมคุณภาพและการใช้เครื่องมือในการควบคุมคุณภาพได้อย่างถูกต้อง ด้านบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสมรวมทั้งด้านการตลาด ด้านหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) รวมทั้งผู้ประกอบการยังต้องการให้มีการสนับสนุนเงินทุนในการจัดหาเครื่องอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิต
กลุ่มอาหารแปรรูปสำเร็จรูป/สำเร็จรูป	ผู้ประกอบการ OTOP ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้เรื่องปัจจัยที่มีผลต่ออายุการเก็บรักษาและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของอาหารทอด และการยืดอายุการรักษา ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสมต่อผลิตภัณฑ์ ด้านความรู้ในการควบคุมกระบวนการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ และแนวทางในการจัดการผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานคงที่ ด้านแนวทางในการขอเลขทะเบียน อย. ของผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการ OTOP ยังต้องการให้มีหน่วยงานในการสนับสนุนเงินทุนในการจัดหาเครื่องอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิต

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาทได้ ดังนี้

1. ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิต ได้แก่ ด้านกระบวนการผลิตและควบคุมกระบวนการผลิต รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ปัจจัยที่มีผลต่ออายุการเก็บรักษาและการยืดอายุการรักษาแนวทางในการจัดการผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานคงที่
2. ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาด ได้แก่ แนวคิดและวิธีในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และแนวทางในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสม รวมทั้งด้านการตลาด
3. ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการ ได้แก่ ด้านหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ด้านแนวทางในการขอเลขทะเบียน ออ. ของผลิตภัณฑ์

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ เรื่องการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท มีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท ผลการศึกษา พบว่า สภาพการทำงานในปัจจุบันของผู้ประกอบการ OTOP ส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ สมาชิกภายในกลุ่มมีการร่วมมือกัน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงาน โดยด้านการผลิตจะใช้แหล่งวัตถุดิบในชุมชน เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต และสำหรับปัญหาอุปสรรคที่ผู้ประกอบการ OTOP ประเภทอาหารในจังหวัดชัยนาทนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมของปัญหาอุปสรรคที่ผู้ประกอบการ OTOP ของกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาทได้ ดังนี้ 1) ปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ขาดความรู้ด้านมาตรฐานการผลิต ด้านการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ ปัญหาคุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ ปัญหาอายุการเก็บรักษาและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระหว่างการเก็บรักษา ปัญหาวิธีการบรรจุ ขาดความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการผลิต และขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการแปรรูปและการควบคุมกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน 2) ปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ปัญหาด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค ปัญหาด้านบรรจุภัณฑ์และการตลาด เช่น ไม่มีตราสินค้า ขาดบรรจุภัณฑ์และฉลากที่ไม่เหมาะสม และ 3) ปัญหาด้านการจัดการ ได้แก่ ขาดความรู้ในหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) และขาดความรู้เรื่องการเตรียมความพร้อมในการขอเลขทะเบียน ออ. ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมบูรณ์ ขันลิขิต และชัชสรีย์ รอดยิ้ม (2558) พบว่า ปัญหาที่พบคือผู้ประกอบการ OTOP ขาดความรู้ความเข้าใจด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านการสร้างแบรนด์ และด้านการตลาด รวมทั้ง เครือข่าย OTOP ยังไม่เข้มแข็ง บุคคลในเครือข่ายขาดความร่วมมือกัน ขาดเงินทุนในการดำเนินงาน การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งจากส่วนกลางและภายในจังหวัดยังไม่ต่อเนื่อง

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท มีดังนี้ 1) ด้านการผลิต ผู้ประกอบการต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านกระบวนการผลิตและควบคุมกระบวนการผลิต รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ปัจจัยที่มีผลต่ออายุการเก็บรักษาและการยืดอายุการรักษาแนวทางในการจัดการผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานคงที่ 2) ด้านการตลาด ผู้ประกอบการต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ แนวคิดและวิธีในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์และแนวทางในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสม รวมทั้งด้านการตลาด และ 3) ด้านการจัดการ ผู้ประกอบการต้องการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ด้านแนวทางในการขอเลขทะเบียนของผลิตภัณฑ์ และ ผู้ประกอบการยังต้องการให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเงินทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นปัญหาอุปสรรคที่พบของผู้ประกอบการ OTOP จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้บริโภคสด กลุ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น และกลุ่มอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูป/สำเร็จรูป และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุบัน บัวขาว (2562) ได้สรุปว่า หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมด้านการตลาด และสนับสนุนด้านการออกแบบ ด้านบรรจุภัณฑ์ การจัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายให้มากขึ้น รวมทั้งด้านเงินทุนควรสนับสนุนแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อใช้ในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต รวมถึงด้านการจัดการความรู้และข้อมูล และส่งเสริมการอบรมในการเพิ่มพูนความรู้ด้านการผลิต ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า และด้านการตั้งราคาสินค้าให้เหมาะสมกับคุณภาพของสินค้า เป็นต้น

3. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ประกอบด้วย สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท มาประกอบการพิจารณาเพื่อประมวลสรุปเพื่อนำแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาทนั้น ควรมีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักการและมาตรฐานการผลิตขั้นต้น (Primary-GMP) และหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในการผลิตอาหาร รวมถึงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการ และด้านการบริหารการเงิน เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความรู้ ทักษะ และความพร้อมในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ OTOP และสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการดำเนินงานได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การพัฒนาศักยภาพด้านการผลิต ประกอบด้วย ด้านกระบวนการผลิตและควบคุมกระบวนการผลิต รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน วิธีการบรรจุและการจัดเก็บผลิตภัณฑ์ให้

เหมาะสม ปัจจัยที่มีผลต่ออายุการเก็บรักษาและการยืดอายุการรักษาแนวทางในการจัดการผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานคงที่

2) การพัฒนาศักยภาพด้านการตลาด ประกอบด้วย แนวคิดและวิธีในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์และแนวทางในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และฉลากที่เหมาะสม รวมทั้งด้านการตลาด เช่น การส่งเสริมด้านการตลาด การจัดหาช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ Social Network และ Social Media เช่น ไลน์ เพชบุ๊ก และทวิตเตอร์ เป็นต้น เพื่อให้ลูกค้าสามารถได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น

3) การพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการ ประกอบด้วย ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านหลักการและวิธีการเตรียมการเพื่อรองรับการตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดี (GAP) แนวทางในการขอเลขทะเบียน อย. และการเตรียมการเพื่อรับตรวจรับรองมาตรฐานการผลิตขั้นต้น (Primary-GMP) รวมถึงด้านการจัดการและปรับปรุงสถานที่ผลิตให้ถูกสุขลักษณะและความพร้อมด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับรองมาตรฐานต่อไป

4) การพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารการเงิน ผู้ประกอบการมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาเงินทุนเพื่อมาใช้ในการซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิต ทำให้ผู้ประกอบการยังขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ดังนั้น ผู้ประกอบการ OTOP จึงมีความจำเป็นต้องให้การสนับสนุนในการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อการผลิตและการขยายธุรกิจจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การสนับสนุนเงินทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมถึงควรให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดหาเงินทุนและการบริหารเงินทุนหมุนเวียนเพื่อให้เกิดสภาพคล่อง ซึ่งถือเป็นหัวใจหนึ่งที่สำคัญในการบริหารธุรกิจให้อยู่รอด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดชัยนาท โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการ และด้านการบริหารการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับฉันทมัย เจียรกุล (2557) ที่ได้กล่าวว่า แนวทางในการเตรียมความพร้อมของผู้ประกอบการ OTOP ควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการสร้างเครือข่ายธุรกิจ ด้านการจัดการ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน ด้านเทคโนโลยี และด้านการสนับสนุนการภาครัฐ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์พิสุทธิ์ อ้วนล้ำ, ชมพูนุท โมราชาติ และกัญญา จิงวิมุตพันธ์ (2560) พบว่า การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มโอท็อปควรได้รับการพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 2) ด้านการบริหารการผลิต 3) ด้านการบริหารการตลาด และ 4) ด้านการบริหารการเงิน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย หน่วยงานภาครัฐควรมีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP ด้านการตลาดและการสร้างสื่อการตลาดออนไลน์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควรส่งเสริมให้มีการใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในการจำหน่ายสินค้าและบริการ เช่น เพชบุ๊ก ไลน์ และทวิตเตอร์ เพื่อให้การสื่อสารเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP ประเภทกลุ่มอาหารในจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถเห็นสภาพของปัญหาของประเทศในภาพรวม เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายระดับชาติต่อไป

๑. เสร็จสิ้นเนื้อหาเรียบร้อยแล้ว
ขอขอบคุณที่มอบหมายให้ทำวิทยานิพนธ์นี้
ขอขอบคุณที่มอบหมายให้ทำวิทยานิพนธ์นี้

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทชัย เจริญกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. วารสารนักบริหาร, 32(1), 177-191.
- พิมพ์พิสุทธิ์ อ้วนล้ำ, ชมพูนุท โมราชาติ และกัญญา จิงวิมุตพันธ์. (2560). การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), 207-238.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2563). การจัดการธุรกิจยั่งยืน: กลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมเพื่ออนาคต (กระแสทรรศน์ ฉบับที่ 3127). สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2563 จากศูนย์วิจัยกสิกรไทย: <https://kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/z3127-sustain-Business.aspx>
- สมบูรณ์ ชันธิโชติ และ ชัชสรณ์ รอดยิ้ม. (2558). การพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดกลุ่ม OTOP จังหวัดนนทบุรี: กรณีศึกษากลุ่มสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(1), 125-135.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท. (2562). ทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP. ชัยนาท: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในระดับภาคของประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2563 จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=7787
- สุบัน บัวขาว. (2562). การพัฒนาศักยภาพการตลาดสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 21(1), 33-40.
- อัญชรา พุทธิกาญจนกุล, วชิราภรณ์ ภัทโรวาสน์ และพัชราภรณ์ ลิ้มปิอังคนันต์. (2558). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ของผู้ประกอบการในเขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2(1), 75-85.
- World Bank. (2020). Taking the pulse of poverty and inequality in Thailand. Retrieved 8 August 2020 from World Bank Group: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/614661586924075867/pdf/Taking-the-Pulse-of-Poverty-and-Inequality-in-Thailand.pdf>